

5. Мажак Н. Сінгапур / Н.Мажак // Зарубіжний досвід упровадження електронного урядування. – К., 2008. – С. 113–130.
6. Singapore Official Web Portal, [electronic resource]. – Access mode : <https://www.egov.gov.sg>
7. Singapore Ministry of Education, [electronic resource]. – Access mode : <https://www.moe.gov.sg>
8. Хасаншин И.А. Системы поддержки принятия решений в управлении региональным электронным правительством / И.А. Хасаншин. – М.: Горячая линия-Телеком, 2013. – 104с.

СОЦІАЛЬНІ ГРУПИ: ДЕФІНІЦІЯ, ВЗАЄМОДІЯ

Гречко О.С.,

аспірант кафедри інноваційного менеджменту та управління проектами, ДонДУУ

У статті досліджено визначення соціальних груп, їх класифікація, типологія взаємодії соціальних груп. У результаті сформульовано визначення «активність соціальних груп». Запропоновано класифікацію видів взаємодії соціальних груп. У класифікації використано ситуаційний підхід і типи соціальних взаємодій за Вебером. Види взаємодії соціальних груп представлені в залежності від двох факторів: рівня єдності цілей та/або цінностей між групами і рівня внутрішнього потенціалу груп. Представлені наступні види взаємодії соціальних груп: співпраця, протидія, симбіоз, толерантність/бездіяльність.

Ключові слова: соціальні групи, активність, взаємодія соціальних груп.

В статье исследованы определения социальных групп, их классификация, типология взаимодействия социальных групп. В результате сформулировано определение «активность социальных групп». Предложена классификация видов взаимодействия социальных групп. В классификации использован ситуационный подход и типы социальных взаимодействий по Веберу. Виды

взаємодія соціальних груп представлені в залежності від двох факторів: рівня єдності цілей і/або цінностей між групами і рівня внутрішнього потенціалу груп. Представлені наступні види взаємодія соціальних груп: співпраця, протидія, симбіоз, толерантність/бездіяльність.

Ключові слова: соціальні групи, активність, взаємодія соціальних груп.

The article explores the definition of social groups, their classification, typology of interaction between social groups. As a result, formulated the definition of "active social groups". The classification of types of interaction between social groups. In the classification used situational approach and the types of social interactions according to Weber. Types of interaction between social groups are represented as a function of two factors: the level of unity of purpose and/or values between the groups and the level of internal capacity groups. The following types of interaction between social groups: cooperation, resistance, symbiosis, tolerance/inaction.

Keywords: social groups; activity; the interaction of social groups.

Постановка проблеми. В Україні історично взаємини держави і суспільства будувалися на пріоритеті державних інтересів, тому місцеве самоврядування часто сприймається громадянами як частина структури державної влади, яка виконує державні функції. Однак місцеве самоврядування, по пріоритету має соціальний аспект і ґрунтується на розумінні групових інтересів, колективних взаємодіях.

Мета статті. Дослідити визначення соціальних груп, їх класифікацію, типологію взаємодії соціальних груп.

Виклад основного матеріалу. Соціальні спільності та групи є одними з важливих структурних елементів суспільства.

Соціальна спільність - це група людей, об'єднана (1) якимось об'єктивним ознакою (місцем проживання, діяльністю, освітою і т. п.), (2) почуттями, поглядами, цінностями, (3) роллю в суспільстві [1]. Наприклад, ветерани, студентство, молодь, бджолярі, кінологи, українці, пасажери літака.

Залежно від регулярності соціального зв'язку можна виділити такі соціальні спільності, як соціальне коло і група.

Соціальний коло - це спільність людей, об'єднаних: 1) якимись нестійкими соціальними зв'язками; 2) якимись потребами, цінностями, нормами, 3) якимись соціальними ролями і статусами (інтелігента, іт-спеціаліста, літератора і т.п.), які виникають, як правило, у вільний час [1]. Можна говорити про коло гравців у сітєвих іграх, сусідів, відпочиваючих, пасажирів суспільного транспорту, слухачів наукової лекції, вболівальників футболу, відвідувачів рок-фестивалю та інші.

Соціальна група - це спільність людей, що характеризується: стійким соціальним зв'язком (статусами і ролями) у процесі якоїсь діяльності; високою спільністю почуттів, норм, цінностей з важливих для групи проблем; суспільною потребою, яка реалізується в цій соціальній спільності [1].

Американський соціолог Р.Мертон визначає групу як сукупність людей, які певним чином взаємодіють один з одним, усвідомлюють свою приналежність до даної групи і вважаються її членами з точки зору інших людей. Р. Мертон виділяє три відмітних ознаки соціальної групи: взаємодія, членство, ідентичність.

Наприклад, можна виділити групи користувачів у мережі Інтернет, студентські, професійні групи. Основу груп утворюють стійкі соціальні взаємозв'язки, регульовані моральними, адміністративними, правовими нормами, що забезпечують солідарність з важливих проблем. У такому розумінні не всі спільності є соціальними групами. Наприклад, не можна назвати групою в її вузькому сенсі глядачів у кінотеатрі, людей в черзі за товаром в магазині (такі спільності називають агрегатними).

Під соціальною групою в широкому сенсі розуміють будь-яку сукупність людей, що об'єднуються на основі яких-небудь соціально значущих критеріїв [1]. У цьому сенсі поняття «соціальна група» і «соціальна спільність» практично взаємозамінні.

У сучасній соціології не існує чітких правил розмежування понять «соціальна група» і «соціальна спільність». Однак можна вказати на деякі поширені тенденції вживання цих термінів. Поняття «група» переважно

застосовувати, якщо сукупність людей відрізняється стабільністю і міцністю відносин. Спільністю по перевазі називають сукупність аморфну і нестійку, а також численні об'єднання людей, в той час як порівняно невеликі об'єднання зазвичай іменують групами.

У рамках суспільних наук під соціальною групою розуміється реально існуюча спільність, в якій люди зібрані разом, об'єднані спільною діяльністю або перебувають у подібних умовах життя і тому усвідомлюють свою приналежність до даної спільності [2].

Сучасне суспільство демонструє різноманіття соціальних груп. Класифікація соціальних груп може бути здійснена за різноманітними підставами. Виділяють умовні і реальні групи. Реальні групи поділяють на великі і малі. Великі групи діляться на неорганізовані, стихійно виниклі й організовані, довгостроково існуючі [2].

Соціальні групи можуть характеризуватися по безлічі ознакам: інтегративність, мікроклімат, референтність, лідерство, інтрагрупова активність, інтергрупова активність, спрямованість групи, організованість, інтелектуальна комунікативність, вольова комунікативність [3].

Інтегративність (згуртованість) - міра єдності, неподільності, спільності членів групи один з одним, (відсутність інтегративності - роз'єднаність, дезінтеграція).

Мікроклімат визначає самопочуття кожної особистості в групі, її задоволеність групою, комфортність перебування в ній.

Референтність - ступінь прийняття членами групи групових еталонів.

Лідерство - ступінь провідного впливу тих чи інших членів групи на групу в напрямку здійснення задач групи.

Інтрагрупова активність - міра активізації особистостей в групі.

Інтергрупова активність - ступінь впливу даної групи на інші групи.

Спрямованість групи - соціальна цінність прийнятих нею цілей, мотивів діяльності, ціннісних і групових норм.

Організованість - реальна здатність групи до самоврядування.

Інтелектуальна комунікативність - характер міжособистісного сприйняття і встановлення взаєморозуміння, знаходження спільної мови;

Вольова комунікативність - здатність групи протистояти труднощам і перешкодам, її надійність в екстремальних ситуаціях.

«Тлумачний словник живої мови» В. Даля містить таке визначення активності: «Активний - це діяльний, діючий, життєвий, живий, чи не відсталий».

Поняття «активність» має різні трактування і розглядається: як «іманентна властивість матерії, яка обумовлює рух і що знаходить в ньому свій прояв» [4, с. 11], «сукупність змін і дій предмета, яка детермінується, в основному, їм самим» [5, с. 55].

Аналіз даних визначень дозволяє виділити дві сутнісні характеристики активності: саморух, що характеризується внутрішньої детермінацією, і взаємодія з навколишнім середовищем - і на цій основі розглядати активність як іманентну властивість матерії, яка обумовлює і проявляється в саморуху при взаємодії із зовнішнім середовищем.

У тлумачному словнику суспільствознавчих термінів поняття «соціальна активність» визначається як свідомо, цілеспрямована діяльність індивідів і соціальних груп у суспільстві [6].

Сутнісними характеристиками соціальної активності виступають: самодетермінованість, включеність у взаємодію і просоціальність [7].

В якості суб'єкта соціальної активності може виступати особистість, колектив, соціальна група, шар, клас, суспільство в цілому.

Таким чином, можна визначити, що активність соціальних груп - складний стан і одночасно інтеграційна властивість груп здійснювати усвідомлену, детерміновану взаємодію із соціальним середовищем з перетворення групи, середовища і самого суб'єкта групи за допомогою діяльності, згідно соціальним і моральним нормам.

Активність може бути потенційною і актуальною. Дія - прояв людської активності, що має певний суб'єктивний сенс або цілеспрямовану основу. При наявності відповідної реакції дія стає взаємодією.

Взаємодія - це процес впливу людей і груп один на одного, в якому кожна дія обумовлена як попередньою дією, так і очікуваним результатом з боку іншого.

М.Вебер виділяє такі чотири основних типи соціальних дій (взаємодій) (рис.1) [8].

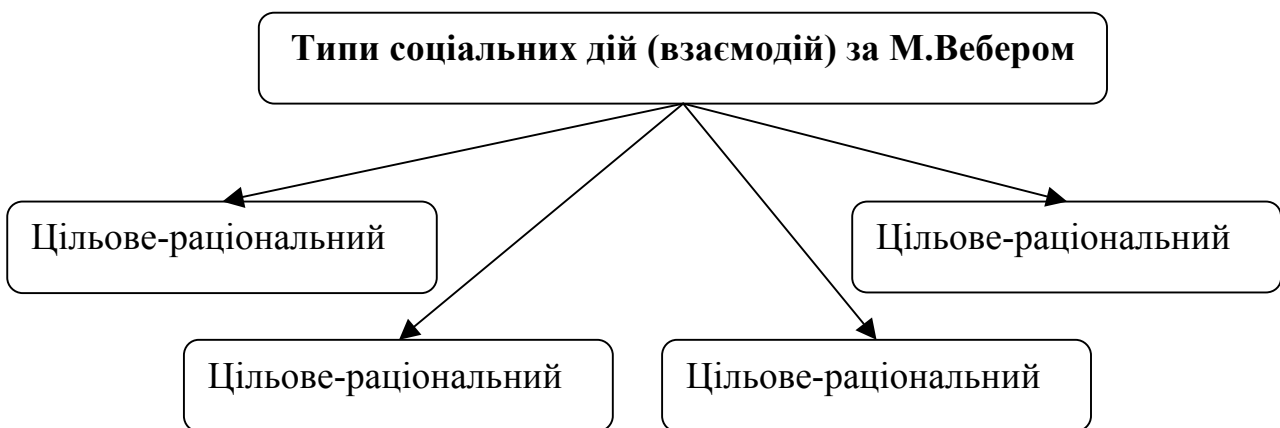

Рис.1. Типи соціальних дій (взаємодій) за М.Вебером

Цільове-раціональний тип соціальних взаємодій, в основі якого лежить очікування певної поведінки предметів зовнішнього оточення та інших людей та використання цього очікування в якості «умов» і в якості «засобів» для досягнення своєї раціонально поставленої мети;

Ціннісно-раціональний тип соціальних взаємодій заснований на вірі в безумовну - естетичну, релігійну або будь-яку іншу - самодостатню цінність певної поведінки.

Афективний тип соціальних взаємодій зумовлений афектами або емоційним станом індивіда.

Традиційний тип соціальних взаємодій заснований на тривалій звичці.

Взаємодія буває міжособистісна, міжгрупова і особистості з групою.

Міжгрупова взаємодія - процес безпосереднього або опосередкованого впливу множинних суб'єктів (об'єктів) один на одного, що породжує їх взаємну обумовленість і своєрідний характер відносин [9].

У міжгруповій взаємодії соціологи і психологи розглядають такі основні феномени: міжгрупова диференціація - соціально-психологічні процеси міжгрупового сприйняття, порівняння і оцінки, які пов'язані з встановленням відмінностей між своєю та іншими групами; міжгрупова інтеграція - процес наявності між групами таких зв'язків і залежностей, які сприяють їх об'єднанню, взаємодії (рис.2) [10].

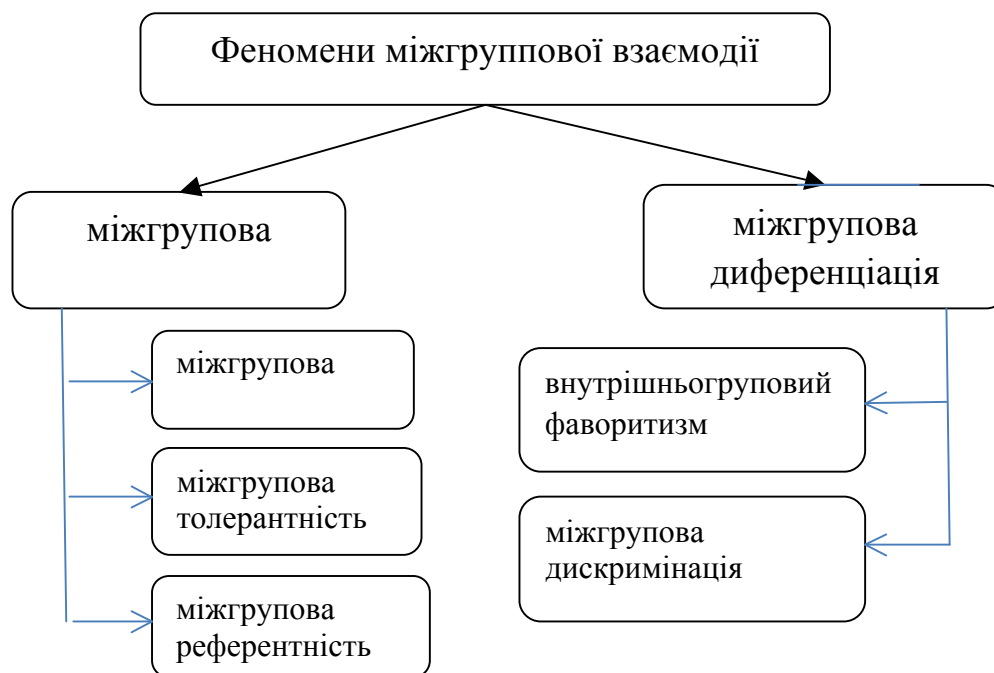

Рис.2. Феномени міжгрупової взаємодії

Міжгрупова диференціація складається з двох взаємопов'язаних процесів:

- внутрішньогруповий фаворитизм (від лат. Favor - прихильність) - соціально-психологічне явище, що характеризується усвідомленням членів власної групи (аут групами), як «своїх» і надання їм сприяння, психологічної протекції, на противагу членам іншої групи (інгрупи);
- міжгрупова дискримінація (від лат. Discriminatio - розрізнення) - соціально-психологічне явище, що характеризується прагненням до недооцінки

або зниження оцінки успіхів і переоцінки невдач інших груп, у порівнянні з власною групою.

Відповідно до теорії соціальної ідентичності Г.Теджфела і Д.Тернера причиною даних феноменів є серія когнітивних процесів.

Виділяють такі форми міжгрупової інтеграції:

– групова афіліація - відносини між групами, які припускають, що одна з груп є складовою частиною іншої, тобто взаємодія груп різного масштабу і обсягу. Мала група поглинена великою, функціонує за законами першої;

– міжгрупова толерантність - терпимість до інших груп;

– міжгрупова референтність - прагнення до досягнення рівня зовнішньої групи, яка виступає в якості носія певних цінностей і норм.

Процеси міжгрупової диференціації та інтеграції співіснують в будь-яких групах.

Для дослідження міжгрупової взаємодії існує три основних підходи [9]:

– психоаналітичний підхід, заснований на теорії З. Фрейда;

– ситуаційний підхід, заснований на теоретичних позиціях М.Шеріф, вивчає цілі та інтереси різних груп;

– когнітивний підхід, заснований на теоретичних позиціях Г.Теджфела і Д.Тернера.

Переважаання процесу диференціації, в результаті зайвої закритості, веде групу до стагнації (застою), домінування процесу інтеграції в результаті зайвої відкритості призводить до втрати групою соціальної стійкості.

Суспільство складається з взаємодіючих індивідів і груп, що мають певні цілі та цінності. Взаємодія становить зміст соціальних явищ. Опрацюємо класифікацію видів взаємодії соціальних груп, для чого застосуємо ситуаційний підхід, заснований на вивченні цілей і інтересів різних груп за М.Шеріфом та використаємо цільові-раціональні, ціннісно-раціональні типи соціальних дій (взаємодій) за Вебером. Види взаємодії груп представимо на площині координат в залежності від двох факторів: рівня єдності цілей та/або цінностей

між групами та рівня внутрішнього потенціалу груп. Внутрішній потенціал груп включає до себе: активність, організованість, тісноту зв'язків усередині групи; соціальну цінність прийнятих групою цілей, мотивів діяльності, ціннісно-орієнтованих і групових норм; організованість; емоційність; комунікативність та ін. Маємо наступні види взаємодії соціальних груп: співпраця, протидія, симбіоз, толерантність/бездіяльність (рис.3)

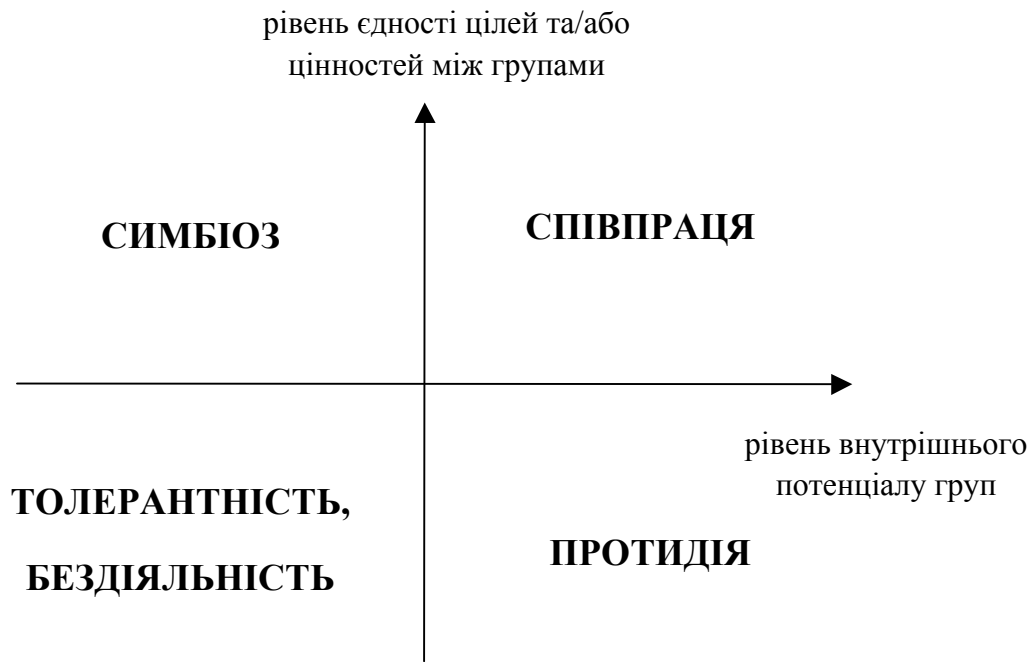

Рис.3. Класифікація видів взаємодії соціальних груп

В основі протидії знаходиться феномен міжгрупової диференціації з двома взаємопов'язаними процесами: внутрішньогруповий фаворитизм та міжгрупова дискримінація. Соціальним групам притаманні такі форми протидії: конкуренція, конкурс, змагання, боротьба, війна, конфлікт.

Співпраця між групами припускає односпрямованість зусиль. В основі інтеграції знаходиться феномен міжгрупової інтеграції з процесами: міжгрупова афіліація, міжгрупова референтність. Існують такі форми інтеграції: співпраця, обмін думками, турбота, допомога, благодійність, солідарність.

При низькому рівні внутрішнього потенціалу груп та роз'ємності або відсутності єдиних цілей/цінностей можлива ситуація бездіяльності (утримання

від дій, пасивне ухилення від вчинення дії), також ситуація толерантності між групами. Процес толерантності полягає в терпінні при зовнішніх впливах від інших соціальних груп. При цьому, терпіння розглядається як риса, яка вимагає певних здібностей і внутрішніх зусиль, часом більших, ніж для відкритих дій.

Симбіоз - вид взаємодії соціальних груп, при якому єдність цілей/цінностей між групами диктується зовнішнім середовищем при низькому рівні внутрішнього потенціалу груп.

Співпраця, протидія, симбіоз, толерантність/бездіяльність співіснують в будь-яких групах.

Висновки. В результаті проведеного дослідження визначень «соціальна група», «активність» сформульовано визначення «активність соціальних груп». Запропоновано класифікацію видів взаємодії соціальних груп, у якій використано ситуаційний підхід, заснований на вивченні цілей і інтересів різних груп за М. Шеріфом та застосовано цільове-раціональні, ціннісно-раціональні типи соціальних дій (взаємодій) за Вебером. Види взаємодії соціальних груп представлено в залежності від двох факторів: рівня єдності цілей та/або цінностей між групами та рівня внутрішнього потенціалу груп. Представлено наступні види взаємодії соціальних груп: співпраця, протидія, симбіоз, толерантність/бездіяльність.

Література:

1. Основы социологии // [Электронный ресурс] –режим доступа: <http://www.grandars.ru/college/sociologiya/ponyatie-socialnoy-gruppy.html>

2. Социология как наука // [Электронный ресурс] –режим доступа: <http://tipov.ru/10.shtml>

3. Основы социологии. [Электронный ресурс] –режим доступа: <http://www.grandars.ru/college/sociologiya/socialnaya-gruppa-lyudey.html>

4. Общественно-политическая активность трудящихся: проблемы методологии, методики и техники социологического исследования. - Свердловск, 1970. -270с.

5. Краткий психологический словарь / ред.-сост. Л.А. Карпенко; под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. Ростов н/Д., 1999. -247с.

6. Яценко Н.Е. Толковый словарь обществоведческих терминов / Н.Е. Яценко, 1999 // [Электронный ресурс] –режим доступа: http://www.slovarnik.ru/html_tsot/s/social5na8-aktivnost5.html

7. Харланова Е.М. Социальная активность студентов: сущность понятия / Е.М. Харланова // [Электронный ресурс] –режим доступа: <http://teoria-practica.ru/-4-2011/pedagogics/harlanova.pdf>

8. Горелов А.А. Основы социологии и политологии: Учебное пособие /А.А. Горелов. – М.: Флинта: московский психолого-социальный институт, 2003. – 416с.

9. Крысько В.Г. Психология и педагогика в схемах и таблицах / В.Г. Крысько. -Мн.: Харвест, 1999. -384 с. -(Библиотека практической психологии).

10. Межгрупповое взаимодействие и его феномены / Гуманитарный портал. [Электронный ресурс] –режим доступа: <http://psyera.ru/>